

บทความวิจัย

การบังคับมาตรการทางจริยธรรมและจรรยาบรรณขององค์กรธุรกิจใน
ประเทศไทย*

The Application of Ethical Measures and Code of Conduct of
Business Entities in Thailand

พิมพีใจ รื่นเริง¹

Pimjai Ruenrerng²

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร
10240.

Faculty of Law Ramkhamhaeng University, Huamark, Bangkapi, Bangkok,
10240.

* Corresponding author E-mail: pimjairuen@gmail.com

(Received: 20 สิงหาคม 2563 ; Accepted: 29 ธันวาคม 2563)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความจำเป็นและแนวทางการนำมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) มาใช้ในภาคธุรกิจควบคู่กับมาตรการกำกับดูแลโดยการออกกฎหมายของภาครัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับความ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัย เรื่อง “การบังคับมาตรการทางจริยธรรมและจรรยาบรรณขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย” มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2561.

¹ รองศาสตราจารย์พิมพีใจ รื่นเริง อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² Associate Professor Pimjai Ruenrerng Lecturer at Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

เปลี่ยนแปลงในการประกอบธุรกิจที่กำลังเป็นธุรกิจแบบไร้พรมแดนอันเนื่องมาจากการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ก้าวหน้ามาประยุกต์ใช้

ผลการศึกษาพบว่า มาตรการกำกับดูแลโดยกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ของรัฐ (Statutory regulation) ไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่วนการนำมาตรการกำกับดูแลตนเองภายใต้หลักจริยธรรมและจรรยาบรรณขององค์กรธุรกิจมาใช้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของภาคธุรกิจเองและยังขาดสภาพบังคับ

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการวางระบบการกำกับดูแลตนเองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และนำมาใช้ควบคู่ไปกับกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ของภาครัฐโดยในระยะแรกอาจต้องให้มีสภาพบังคับกับรัฐ แต่ให้องค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทในการส่งเสริมภาคธุรกิจ เช่น สมาคมการค้า หอการค้า สภาอุตสาหกรรม เป็นต้น เป็นผู้ทำการกำกับดูแลแทนภาครัฐโดยการกำหนดประมวลจริยธรรม ประกาศมาตรฐานของการประกอบกิจการให้ข้อมูลที่ทันสมัยและการอบรมความรู้ต่าง ๆ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ประกอบการเพื่อให้ยอมรับและนำระบบการกำกับดูแลตนเองไปใช้โดยสมัครใจ รวมทั้งเพิ่มบทบาทให้องค์กรผู้บริโภคเข้ามาเฝ้าระวัง สอดส่องมิให้ผู้ประกอบการละเมิดจริยธรรมหรือมาตรฐานของการประกอบกิจการ โดยมีองค์กรภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมอีกชั้นหนึ่ง

คำสำคัญ: การกำกับดูแลตนเอง, การกำกับดูแลของรัฐ, มาตรการทางจริยธรรมและจรรยาบรรณ, องค์กรธุรกิจ

ABSTRACT

This research article adopted a qualitative research method. The study aims to study the necessity and self-regulation measure applied in the business sector with the statutory regulation from the government's enactment of law. This is to ensure these regulations accord with the business trend which have changed to business without borders concept due to advanced electronic devices and technologies.

The study found that the government's statutory regulation fell short of the actual changing trend. Also, the self-regulation, under their own morality and ethics code, was imposed depending on the business sector's willingness without any enforcing obligation.

According to the research, the author suggests that the self-regulation should have practical guideline and been adopted with the statutory laws and regulations under the government. In the early stage, the self-regulation should have semi-government statutory condition but the private sector plays a key role in promoting the business sector. Organizations including trade association, chamber of commerce and Federation of Thai Industries are responsible for administration instead of the government sector. They should provide official code of ethics, business standards, up-to-date information and training. Furthermore, these organizations should convince business owners to change attitude so that these businesses accept and adopt the self-regulation willingly. A consumer organization, also, should have more responsibilities in monitoring the business operators to ensure they comply with the morality and ethics codes or the business standard. On top of that, the government agencies should provide support as required.

Keywords: Self-regulation, Statutory regulation, Morality and ethics standard, Business

1. ความนำ

องค์กรธุรกิจจัดตั้งขึ้นมาเพื่อประกอบกิจการค้า อุตสาหกรรม หรือลักษณะอื่นใดในเชิงธุรกิจ นอกจากประสิทธิภาพและผลกำไรหรือรายได้ที่จะได้รับแล้ว ในการประกอบการต้องคำนึงถึงหลักการอีกหลายประการ ที่สำคัญได้แก่ คุณภาพหรือมาตรฐานของสินค้าและบริการ หลักธรรมาภิบาลในการประกอบการ ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม มาตรการที่ควรนำมาใช้มีทั้งส่วนที่เป็นกฎระเบียบของรัฐ เพื่อกำกับดูแลการประกอบธุรกิจของภาคเอกชน (Statutory regulation) ส่วนที่เป็นมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัยในการกำกับดูแล (Co-regulation) และส่วนที่เป็นการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ของภาคธุรกิจเอง เพื่อให้การประกอบกิจการขององค์กรธุรกิจเป็นไปตามมาตรฐานหรือหลักการดังกล่าว

มาตรการกลุ่มแรกคือ การออก กฎ ระเบียบของรัฐ เพื่อกำกับดูแลการประกอบธุรกิจของภาคเอกชน (Statutory regulation) โดยทั่วไปรัฐจะไม่เข้ามาแทรกแซงการประกอบกิจการของภาคเอกชนตามหลักสิทธิและเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตามรัฐอาจออกกฎหมายและระเบียบกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องปฏิบัติตามได้ตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจไว้เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ³

มาตรการกลุ่มที่สอง คือ การกำหนดมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัยในการกำกับดูแล (Co-regulation) ส่วนใหญ่ได้แก่ การประกอบกิจการในลักษณะที่เป็นวิชาชีพ เช่น วิชาชีพทางการแพทย์ พยาบาล วิศวกรรม การบัญชี ทนายความ หรือครู

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือจัดการกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพ เพียงเท่าที่จำเป็น หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น”

เป็นต้น โดยให้มีองค์กรที่เรียกว่า สภาวิชาชีพ⁴ เพื่อทำหน้าที่แทนรัฐในการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพแก่สมาชิกของตน

มาตรการกลุ่มที่สาม คือ มาตรการการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ได้แก่ จริยธรรมขององค์กรธุรกิจ เป็น กฎ กติกาของผู้ประกอบการที่พัฒนาขึ้นในลักษณะของประมวลจริยธรรมขององค์กร ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกับกฎระเบียบของรัฐ (Statutory Regulation) แต่ประมวลจริยธรรมขององค์กร จะเป็นการที่รัฐสนับสนุนให้กลุ่มผู้ประกอบการออกกฎกติกา หรือมาตรฐานของตนเอง เพื่อให้เกิดบริการที่ดี โดยเฉพาะในกิจการที่เกี่ยวกับการยกสภาพความเป็นอยู่ หรือความปลอดภัยทางด้านสุขภาพของประชาชน หรือมาตรฐานการบริการ (Best Practices) เช่น การออกประมวลจริยธรรมหรือจรรยาบรรณขององค์กรธุรกิจ (Code of Ethics) ประมวลจริยธรรมของหรือจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพ (Code of Practices) หรือประมวล

⁴ พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525, มาตรา 8 บัญญัติว่า “แพทยสภามีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) รับขึ้นทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ขอเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม
- (2) พักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม
- (3) รับรองปริญญา ประกาศนียบัตรในวิชาแพทยศาสตร์หรือวุฒิปัตรในวิชาชีพเวชกรรมของสถาบันต่าง ๆ
- (4) รับรองหลักสูตรต่าง ๆ สำหรับการฝึกอบรมในวิชาชีพเวชกรรมของสถาบันทางการแพทย์
- (5) รับรองวิทยฐานะของสถาบันทางการแพทย์ที่ทำการฝึกอบรมใน (4)
- (6) ออกหนังสืออนุมัติหรือวุฒิปัตรแสดงความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมสาขาต่าง ๆ และออกหนังสือแสดงวุฒิอื่น ๆ ในวิชาเวชกรรม”

จริยธรรมของหรือจรรยาบรรณของพนักงานขององค์กรธุรกิจ (Code of Conduct)⁵ เป็นต้น

โดยที่ในปัจจุบัน การประกอบกิจการขององค์กรธุรกิจประเภทต่าง ๆ ในประเทศไทยมีทั้งกฎระเบียบที่เป็นกฎหมายของภาครัฐที่ตราขึ้น เพื่อกำกับดูแลกิจการของเอกชนตามหน้าที่ของรัฐ และกฎระเบียบที่เป็นมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัย ในการกำกับดูแลการประกอบกิจการหรือการประกอบวิชาชีพ (Co-regulation) แต่ปัจจุบันนี้ ประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และมีการประกอบธุรกิจและบริการในลักษณะไร้พรมแดนหรือใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ตลอดจนมีการส่งเสริมการค้า การส่งออกไปต่างประเทศอย่างกว้างขวาง กลไกหรือมาตรการกำกับดูแลโดยรัฐแต่เพียงอย่างเดียวอาจไม่เหมาะสม และเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องพิจารณาการในการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) เข้ามาเป็นกลไกสำคัญ

⁵ “จรรยาบรรณของธนาคารไทยพาณิชย์,” <http://www.scb.co.th/th/about-scb/corporate-governance/code-of-conduct/corporate-code-of-conduct>, (สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2559).

“กรรมการ ผู้บริหารและพนักงานทุกคนจะมุ่งมั่นที่จะดำเนินการและยึดถือในหลักการต่อไปนี้

1. ลูกค้า ธนาคารมุ่งให้ลูกค้าได้รับประโยชน์และความพึงพอใจอย่างเหมาะสม โดยการนำเสนอผลิตภัณฑ์และบริการที่ดีอย่างมีคุณภาพ ให้บริการด้วยความเป็นธรรมรวมทั้งดูแลรักษาข้อมูลต่างๆของลูกค้าไว้เป็นความลับ ฯลฯ

2. สังคม ธนาคารยึดมั่นในการดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม และระมัดระวังในการพิจารณาดำเนินการใด ๆ ในเรื่องที่กระทบต่อความรู้สึกของสาธารณชน (Public Interest) นอกจากนี้ธนาคารมุ่งดำเนินการและให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมโดยรวมอย่างสม่ำเสมอ

3. สิ่งแวดล้อม ธนาคารมุ่งปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดูแลด้านความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมของธนาคารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อใด ๆ กับชุมชนใกล้เคียง และส่งเสริมพนักงานให้มีจิตสำนึก และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ”

อีกทางหนึ่งในการคุ้มครองผู้รับบริการ ประชาชนทั่วไปและสังคมโดยรวม ซึ่งในส่วนที่เป็นมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ของภาคธุรกิจเอง เช่น ประมวลจริยธรรมของหรือจรรยาบรรณขององค์กรธุรกิจ (Code of Ethics) หรือประมวลจริยธรรมของหรือจรรยาบรรณของพนักงานขององค์กรธุรกิจ (Code of Conduct) เป็นต้น ก็ยังคงมีปัญหาเรื่องการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม จรรยาบรรณหรือจรรยาวิชาชีพต่าง ๆ เนื่องจากปรากฏข้อเท็จจริงและข่าวสารเกี่ยวกับการขาดจริยธรรมของผู้ประกอบการให้รับทราบกันอยู่เนือง ๆ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ว่า มาตรการในการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ของภาคธุรกิจในทางจริยธรรม จรรยาบรรณ หรือจรรยาวิชาชีพนั้นได้นำมาใช้ในองค์กรธุรกิจของไทยแค่ไหนเพียงไร และมีสภาพบังคับหรือการส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรการในลักษณะนี้เพียงพอหรือไม่ ทั้งที่เป็นสภาพบังคับทางจริยธรรม จรรยาบรรณ หรือจรรยาวิชาชีพขององค์กรธุรกิจเอง สภาพบังคับโดยมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัยในการกำกับดูแลการประกอบการหรือการประกอบวิชาชีพ (Co-regulation) และสภาพบังคับที่ต้องพึงกลไกทางกฎหมาย (Statutory Regulation) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงมาตรการกำกับดูแลองค์กรธุรกิจให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลตนเองของภาคธุรกิจ

การกำกับดูแลตนเองของภาคธุรกิจนั้นมีที่มาจากหลายแนวคิด โดยอาจเริ่มจากจริยธรรมหรือความรับผิดชอบที่ดีของผู้ประกอบการเอง การร่วมส่งเสริมมาตรการที่ดีจากกลุ่มผู้ประกอบการ หรือมาจากกฎระเบียบของรัฐในลักษณะต่าง ๆ ดังนั้น จึงขอกล่าวถึงแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม (Ethics)

2.1.1 ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม คือ แบบแผนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้อยู่ในกรอบของความดีงาม หากมีการฝ่าฝืนจริยธรรมก็อาจถูกสังคมลงโทษ จริยธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับกฎหมายอย่างใกล้ชิด เนื่องจากเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม แต่จริยธรรมก็แตกต่างจากกฎหมายตรงที่ จริยธรรมเป็นเรื่องของคุณค่าทางจิตใจ เป็นสิ่งที่อยู่ภายใน แต่จริยธรรมเมื่อมีการประมวลไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะเรียกว่า “จรรยาบรรณ” และหากมีการนำไปประยุกต์ใช้กับวิชาชีพ ก็จะเรียกว่า “จรรยาวิชาชีพ”⁶

จรรยาบรรณ หมายถึง ข้อกำหนดที่ควรประพฤติ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า “จรรยาบรรณ คือ ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้”⁷ จรรยาบรรณจึงหมายถึง หลักความประพฤติสำหรับผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่ประมวลขึ้นไว้เป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติ เพื่อควบคุมความประพฤติและเป็นแนวปฏิบัติของคนประกอบอาชีพนั้น ๆ

“จรรยาวิชาชีพ” มีที่มาจากจรรยาบรรณ ซึ่งเป็นการนำหลักจริยธรรมมาประมวลไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเมื่อนำจรรยาบรรณดังกล่าวมา

⁶ วราภรณ์ วนาพิทักษ์, “กฎหมายและจรรยาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม,” เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เล่ม 2 หน่วยที่ 13 ตอนที่ 13.2, นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553), 2.

⁷ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, 2546), 289.

ประยุกต์ใช้ในการวิชาชีพ จะเรียกว่า จรรยาวิชาชีพ ดังนั้น จรรยาวิชาชีพจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของจริยธรรมในการวิชาชีพ เป็นข้อกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพยึดถือปฏิบัติ

คำว่า “จรรยาวิชาชีพ” มาจากคำว่า จรรยา + วิชาชีพ ตรงกับภาษาอังกฤษ คำว่า “Code of ethics” หรือ “Code of Conduct”

ส่วนคำว่า “วิชาชีพ” หมายถึง อาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Professional” ซึ่งหมายถึง อาชีพเฉพาะอย่างหนึ่งต้องมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ก้าวหน้าและมีการฝึกอบรมให้มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ วิชาชีพ จึงเป็นอาชีพที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากอาชีพทั่ว ๆ ไป⁸

2.1.2 การนำมาตรการทางจริยธรรมมาใช้ในองค์กรธุรกิจ

จรรยาวิชาชีพ จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในวิชาชีพนั้น ๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้อง ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีคุณธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ การที่วิชาชีพชั้นสูงส่วนใหญ่มีจรรยาวิชาชีพเป็นของตนเองก็เพื่อจุดมุ่งหมายในการประกอบวิชาชีพ ดังนี้⁹

1) เพื่อรักษาชื่อเสียง เกียรติคุณและศักดิ์ศรีของวิชาชีพนั้น ๆ เมื่อมีจรรยาวิชาชีพกำหนดไว้ชัดเจน ย่อมจะเป็นเครื่องมือป้องกันไม่ให้สมาชิกในวิชาชีพนั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติไปในทางเสื่อมเสีย อันจะทำให้สังคมไม่เชื่อถือวิชาชีพนั้น ๆ

2) เพื่อให้สมาชิกในวิชาชีพนั้น ๆ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อปฏิบัติตามจรรยาบรรณหรือจริยธรรมวิชาชีพจะเกิดประสิทธิภาพ เพราะจรรยาวิชาชีพจะกำหนดกรอบที่ถูกต้องดีงามไว้

⁸ เรื่องเดียวกัน, 9.

⁹ สมคิด บางโม, *จริยธรรมทางธุรกิจ*, (กรุงเทพฯ: พัฒนวิทย์การพิมพ์, 2549), 38. อ้างถึงใน วราภรณ์ วนาพิทักษ์, “กฎหมายและจรรยาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม” เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เล่ม 2 หน่วยที่ 13 ตอนที่ 13.2, 10.

3) ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้รับบริการจากวิชาชีพนั้น ๆ จรรยาวิชาชีพจะป้องกันไม่ให้นักวิชาชีพประพฤติปฏิบัติเอาเปรียบสังคมตามอำเภอใจ

4) เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพตระหนักในความสำคัญของวิชาชีพของตน เพราะมีจรรยาวิชาชีพเป็นเครื่องเตือนใจอยู่เสมอ และหากประพฤติผิดจรรยาวิชาชีพจะถูกกลงโทษ ถ้าประพฤติผิดร้ายแรงอาจถูกยึดใบอนุญาต ไม่ให้ผู้ประกอบวิชาชีพนั้นอีกต่อไป

5) เพื่อให้สังคมรับรู้และเข้าใจ จะได้ศรัทธาเลื่อมใสและยกย่องวิชาชีพนั้น ๆ และจะได้ร่วมกันควบคุมพฤติกรรมของผู้ประกอบวิชาชีพอีกชั้นหนึ่ง เพราะจรรยาวิชาชีพจะประกาศออกไปให้สังคมรับรู้ทั่วกัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ (Corporate Social Responsibility : CSR)

ความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ (CSR) หมายถึง “การดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม ทั้งในระดับใกล้และไกล ด้วยการให้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กร ในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข” โดยคำว่า “กิจการ” หมายถึง องค์กรที่ดำเนินไปเพื่อแสวงหาผลกำไร หรือหมายความรวมถึง องค์กรประเภทอื่นได้ด้วย ส่วนคำว่า “สังคม” ในที่นี้ มุ่งหมายถึงกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กัน หรือมีวิถีร่วมกันทั้งโดยธรรมชาติหรือโดยเจตนา รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่นและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รายรอบประกอบกัน และคำว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคม” มุ่งหมายถึง การยอมรับทั้งผลที่ไม่ดีและผลที่ดีในกิจการที่ได้ทำลงไป หรือที่อยู่ในความดูแลของกิจการนั้น ๆ ตลอดจนการรับภาระ หรือเป็นธุระดำเนินการ

ป้องกันและปรับปรุงแก้ไขผลที่ไม่ดี รวมถึงการสร้างสรรคและบำรุงรักษาผลที่ดีซึ่งส่งผลกระทบต่อไปยังผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ¹⁰

แบบอย่างความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ¹¹

ความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการในระดับของลูกค้า ได้แก่ การสร้างผลิตภัณฑ์ที่เน้นคุณค่ามากกว่ามูลค่า ความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ต่อผู้บริโภค การให้ข้อมูลขององค์กรและตัวผลิตภัณฑ์อย่างเพียงพอและอย่างถูกต้องเที่ยงตรง มีการให้บริการลูกค้าอย่างตรงไปตรงมา

ความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการในระดับของคู่ค้า ได้แก่ การแบ่งปันหรือการใช้ทรัพยากรร่วมกัน หรือการรวมกลุ่มในแนวตั้งตามสายอุปทาน ความรอบคอบระมัดระวังในการผสานประโยชน์อย่างเป็นธรรม ไม่เอาัดเอาเปรียบต่อคู่ค้า

ความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการในระดับของชุมชนและสภาพแวดล้อม ได้แก่ การสงเคราะห์เกื้อกูลชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ การส่งเสริมแรงงานท้องถิ่นให้มีโอกาสในตำแหน่งงานต่าง ๆ ในองค์กร การสนับสนุนแนวทางการระแวดระวังในการดำเนินงานที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ และการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการในระดับของประชาสังคม ได้แก่ การสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มหรือเครือข่ายอื่น ๆ ในการพัฒนาสังคม การตรวจตราดูแลให้กิจการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การรับฟังข้อมูลหรือการทำประชาพิจารณ์ต่อการดำเนินกิจการที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม และการทำหน้าที่ในการเสียภาษีอากรให้รัฐอย่างตรงไปตรงมา ในระดับของคู่แข่งทางธุรกิจ ซึ่งเกี่ยวกับการ

¹⁰ พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “CSR กับการพัฒนาที่ยั่งยืน,” *วารสารเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 6, ฉ.2 (2555): 3.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 4.

ดูแลกิจการมิให้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแข่งขันด้วยวิธีการทุ่มตลาด การดำเนินงานในทางต่อต้านการทุจริต การกรรโชก และการให้สินบนในทุกรูปแบบ

ดังนั้น จากแนวคิดนี้ แต่ละกิจการอาจพัฒนาแนวทางในการประกอบกิจการหรือการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพในรูปแบบต่าง ๆ อาจเป็นนโยบายของกิจการเองต่อคู่ค้า หรือผู้รับบริการหรือผู้บริโภค หรืออาจรวมกลุ่มหรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นอาทิ โดยอาจกำหนดหลักเกณฑ์ให้เป็นรูปธรรมชัดเจนมากน้อยแตกต่างกันไป กิจการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการในระดับสูงอาจมีการกำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์ หรือกิจกรรมเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าวอย่างชัดเจน ครอบคลุมความรับผิดชอบในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่มาตรฐานการประกอบกิจการของตนเอง ผู้บริโภค คู่ค้า ชุมชน สิ่งแวดล้อม ประชาสังคม หรือสังคมโดยรวม

4. รูปแบบการกำกับดูแลองค์กรธุรกิจของไทยและต่างประเทศ

4.1 รูปแบบการกำกับดูแลองค์กรธุรกิจในประเทศไทย แบ่งได้เป็นดังนี้

4.1.1 การกำกับดูแลองค์กรธุรกิจโดยรัฐ

ประเทศไทยใช้ระบบอนุญาต โดยการกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐก่อนเริ่มประกอบกิจการ ระบบนี้ได้นำไปใช้กับกิจการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงในด้านต่าง ๆ และมีผลกระทบต่อความปลอดภัย สุขอนามัย ของประชาชน เช่น กิจการที่เกี่ยวข้องกับด้านอาหารและยา การแพทย์ การศึกษา การเงินการธนาคาร หลักทรัพย์ ไตรศมนาคม การก่อสร้าง เป็นต้น ส่วนระบบการจดทะเบียน (registration) โดยการจดทะเบียนก่อนเริ่มประกอบกิจการ นำมาใช้กับกิจการ อันได้แก่ กิจการการพิมพ์ การค้าพาณิชยในระดับสำคัญ และการกำกับดูแลอีกรูปแบบหนึ่งสำหรับกิจการโดยทั่วไป ซึ่งอาจจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณภาพของสินค้าและบริการ ผู้ทำงานในกิจการ และผลกระทบต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม คือ ระบบการออกกฎเกณฑ์ในผู้ประกอบการต้องปฏิบัติทั้งในด้านสภาพของอาคารสถานที่ โรงงาน สถานบริการ สภาพการจ้างแรงงาน มาตรฐานของสินค้าและบริการ และมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม หรืออาจมีการใช้ทุกระบบรวมกันในแต่ละ

กิจกรรมของกิจการนั้น ๆ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในกฎหมายของแต่ละกลุ่มกิจการ ซึ่งในระบบการกำกับดูแลโดยรัฐเหล่านี้ อาจมีการกำหนดมาตรการทางด้านจริยธรรม เพื่อเป็นเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ในการประกอบกิจการไว้ด้วยในเรื่องต่าง ๆ แล้วแต่ลักษณะของกิจการ เช่น มาตรฐานการประกอบกิจการ ธรรมนูญขององค์กร หรือการรักษาความลับที่ได้มาจากการประกอบกิจการ เป็นต้น

4.1.2 การกำกับดูแลองค์กรธุรกิจโดยองค์กรกึ่งรัฐ

การกำกับดูแลองค์กรธุรกิจโดยองค์กรกึ่งรัฐ คือ การกำกับดูแลโดยองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ เช่น แพทยสภา สภาวิศวกร สภานายความ ตามระบบนี้ รัฐได้มอบให้องค์กรวิชาชีพ ซึ่งโดยลักษณะแล้วเป็นองค์กรของแต่ละวิชาชีพ แต่มีกฎหมายรองรับและสามารถใช้อำนาจในการกำกับดูแลบรรดาสมาชิกผู้ประกอบวิชาชีพของตน ให้เป็นไปตามมาตรฐานและมีเกียรติ ศักดิ์ศรีของวิชาชีพ โดยมีการประมวลจริยธรรม จรรยาบรรณ หรือจรรยาวิชาชีพ (Code of Ethics) หรือประมวลจริยธรรมของหรือจรรยาบรรณของพนักงานขององค์กรธุรกิจ (Code of Conduct) ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีอำนาจในการลงโทษทางวินัยแก่สมาชิกผู้ประพฤติดิจจริยธรรม

4.1.3 การกำกับดูแลตนเองขององค์กรธุรกิจโดยสมัครใจ

แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ (CSR) ภาคเอกชน หรือภาคธุรกิจของไทยเริ่มมีบทบาทในการสร้างมาตรฐานในการประกอบกิจการของตนเอง ที่เห็นเป็นรูปธรรม คือ การเข้าร่วมตัวเป็นสมาคมการค้า หรือหอการค้า เพื่อวางแนวทางในการประกอบกิจการของสมาชิก หรือบางกลุ่มวิชาชีพหรืออาชีพร่วมกันกำหนดประมวลจริยธรรมหรือจรรยาบรรณ เพื่อยกระดับมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพ หรือผู้ประกอบการแต่ละรายให้คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ (CSR) กำหนดแนวทางการดำเนินกิจการที่ดีหรือธรรมาภิบาลขององค์กร หรือบางกิจการ อาจมีประมวลจริยธรรมของหรือจรรยาบรรณของพนักงานขององค์กรธุรกิจ (Code of Conduct) สำหรับกิจการของตนเองโดยความสมัครใจ

4.2 การกำกับดูแลตนเองของภาคธุรกิจในประเทศ

การประกอบกิจการของภาคเอกชนหรือธุรกิจของประเทศต่าง ๆ ี่วิวัฒนาการไปตามแนวความคิดตามระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของโลก จากอดีตจนถึงเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy) ซึ่งเน้นที่เทคโนโลยีและความรู้ของมนุษย์ ซึ่งในปัจจุบัน การกำกับดูแลในยุคต้น ๆ ได้เกิดจากกฎระเบียบของรัฐเพื่อเข้ามาคุ้มครองบุคคลผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว พัฒนาการของการกำกับดูแลการประกอบกิจการของภาคเอกชนในประเทศ เริ่มจากแนวคิดการปฏิบัติอุตสาหกรรมในประเทศภาคพื้นยุโรปและเกิดกฎหมายสังคม ดังกรณีประเทศเยอรมนี ต่อมาปรับเปลี่ยนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก สำหรับการค้าพาณิชย์ในรูปแบบสากลนั้น เจริญรุ่งเรืองที่อิตาลี อังกฤษ ยุโรป ขยายไปยังสหรัฐอเมริกา และมีอิทธิพลต่อประเทศในภูมิภาคอื่น เช่น ทวีปเอเชีย เป็นต้น ในยุคอาณานิคม ดังจะเห็นได้จากรูปแบบองค์กรธุรกิจของบางประเทศที่ได้รับต้นแบบจากเจ้าอาณานิคม รวมถึงรูปแบบในการกำกับดูแลการประกอบการ

ปัจจุบันสืบเนื่องจากปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ และแนวคิดในการรับกฎหมาย (Reception of Law) ของต่างประเทศมาใช้ในประเทศของตน และแนวคิดเกี่ยวกับองค์การปฏิรูปกฎหมายและการจัดทำกฎหมายให้เป็นเอกภาพ (Unification of Law) ส่งผลให้รูปแบบองค์กรธุรกิจ ลักษณะการประกอบการ ระบบการกำกับดูแลและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เริ่มมีความคล้ายคลึงกัน¹² อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการกำกับดูแลตนเองของภาคธุรกิจนั้น ยังคงมีความแตกต่างกันบ้างจากพื้นฐานวิถีคิดและวัฒนธรรมในการประกอบธุรกิจของประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศอื่น ๆ ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้ว มีแนวคิดในการกำกับดูแลตนเองของภาคธุรกิจค่อนข้างสูง โดยมี

¹² สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “เอกสารการสอนวิชากฎหมายแพ่ง สัญญา ละเมิด และกฎหมายเปรียบเทียบชั้นสูง,” (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2552), 8.

การนำข้อตกลงระหว่างประเทศ มาใช้ในลักษณะของมาตรการกำกับดูแลตนเอง Self-regulation ในหลายกรณี ตัวอย่างในประเทศอังกฤษซึ่งเป็นการนำมามาตรการกำกับดูแลตนเอง Self-regulation มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น แนวปฏิบัติของสมาคมการค้า สมาคมประกันภัย บริการทางการเงิน อุตสาหกรรมการโฆษณา งานให้คำปรึกษาทางกฎหมาย กิจกรรมก่อสร้าง วิชาชีพเกี่ยวกับสุขภาพ¹³ เป็นต้น

5. วิเคราะห์มาตรการบังคับทางจริยธรรมและจรรยาบรรณขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย

แนวคิดด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการมีลักษณะเป็นความสำนึกทางจิตใจ เกิดจากความสมัครใจ หากมีกิจการใดหรือวิชาชีพใดไม่ใส่ใจหรือคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนในทางที่มีขอบ ก็ย่อมไม่อาจนำแนวคิดนั้นไปบังคับให้กิจการอื่นปฏิบัติตามได้ ในทำนองเดียวกัน หากการประกอบกิจการหรือวิชาชีพใดต้องมาตรฐานผิดจริยธรรม ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ย่อมส่งผลร้ายต่อสังคมในระดับต่าง ๆ จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดสภาพบังคับหรือส่งเสริมการสร้างคุณค่าทางจิตเจตจำนงให้เกิดความชัดเจนที่สุด นั่นคือ การผลักดันให้เกิดสภาพบังคับทางกฎหมายซึ่งเป็นมาตรการเชิงบังคับ มาตรการกึ่งรัฐ และมาตรการการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation)

การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาตามขอบเขตของการวิจัยนี้ เป็นการวิเคราะห์ตามความเคร่งครัดของสภาพบังคับ ดังนี้

5.1 วิเคราะห์สภาพบังคับโดยมาตรการลงโทษทางกฎหมาย (Statutory Regulation)

เมื่อศึกษาแนวคิดและหลักการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจของเอกชน จะเห็นได้ว่ารัฐได้นำมาตรการลงโทษตามกฎหมายมาใช้ เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะที่สำคัญ เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือขจัด

¹³ National Consumer Council, “Models of self-regulation: An overview of models in business and the professions,” http://www.talkingcure.co.uk/articles/ncc_models_self_regulation.pdf (accessed May 25, 2017), 25-39.

การกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการจัดระเบียบการประกอบอาชีพ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น โดยนำมาตรการลงโทษทางกฎหมายมาใช้เท่าที่จำเป็น ตามกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560¹⁴ การนำสภาพบังคับ (Sanction) มาใช้ควบคุมกำกับดูแลการประกอบกิจการของภาคเอกชน นับว่าสอดคล้องกับแนวคิดด้านนโยบายของรัฐ (Public Policy) เพื่อคุ้มครองความมั่นคง ความปลอดภัยของประชาชนในด้านต่าง ๆ ของนานาประเทศ สภาพบังคับที่เคร่งครัดที่สุด คือ การนำระบบอนุญาตมาใช้ โดยที่ผู้ประกอบการต้องได้รับอนุญาตจากรัฐก่อนที่จะเริ่มกิจการ และใช้กับการประกอบกิจการของเอกชนประเภทที่กิจการมีผลกระทบต่อประชาชนและสังคมในวงกว้างควบคุมไปกับการมีจริยธรรมในการประกอบกิจการ เพื่อควบคุมให้ผู้ประกอบการมีคุณสมบัติที่รองรับกิจการเหล่านั้น และมีจริยธรรมในการประกอบการควบคุมไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นสภาพบังคับทางปกครองโดยการพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตของผู้ประกอบอาชีพบางอาชีพ เช่น

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือจัดการกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพ เพียงเท่าที่จำเป็น หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น”

ผู้ประกอบการอาชีพแพทย์¹⁵ หนายความ¹⁶ กายภาพบำบัด¹⁷ พยาบาลและผดุงครรภ์¹⁸ แพทย์แผนไทย¹⁹ สัตวแพทย์²⁰ สาธารณสุขชุมชน²¹ ทันตกรรม²² เทคนิคการแพทย์²³ บัณฑิต²⁴

¹⁵ พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.2525, มาตรา 8, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 89 ตอนที่ 111 (11 สิงหาคม 2525): 1.

¹⁶ พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ.2528, มาตรา 52, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 102 ตอนที่ 128 ก (14 กันยายน 2528): 1.

¹⁷ พระราชบัญญัติวิชาชีพกายภาพบำบัด พ.ศ.2547, มาตรา 42, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 121 ตอนที่ 65 ก (22 ตุลาคม 2547): 52.

¹⁸ พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ.2540, มาตรา 8, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 114 ตอนที่ 75 ก (23 ธันวาคม 2540): 1.

¹⁹ พระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2556, มาตรา 45, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 130 ตอน 10 ก (1 กุมภาพันธ์ 2556): 1.

²⁰ พระราชบัญญัติวิชาชีพการสัตวแพทย์ พ.ศ. 2545, มาตรา 36, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 119 ตอนที่ 36 ก (23 เมษายน 2545): 1.

²¹ พระราชบัญญัติวิชาชีพการสาธารณสุขชุมชน พ.ศ.2556, มาตรา 39, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 130 ตอนที่ 118 ก (16 กันยายน 2556): 19.

²² พระราชบัญญัติวิชาชีพทันตกรรม พ.ศ.2537, มาตรา 23, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 40 ก 1 (19 กันยายน 2537): 1.

²³ พระราชบัญญัติวิชาชีพเทคนิคการแพทย์ พ.ศ.2547, มาตรา 23, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 121 ตอนที่ 65 ก (22 ตุลาคม 2547): 33.

²⁴ พระราชบัญญัติวิชาชีพบัณฑิต พ.ศ.2547, มาตรา 49, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 121 ตอนที่ 65 ก (22 ตุลาคม 2547): 1.

เภสัชกรรม²⁵ สังคมสงเคราะห์²⁶ วิศกร²⁷ สถาปนิก²⁸ ครูและบุคลากรทางการศึกษา²⁹ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ผู้ประกอบการต้องมีคุณสมบัติครบถ้วน และผ่านการทดสอบตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น

ส่วนการใช้สภาพบังคับทางอาญา เพื่อควบคุมการประกอบการกระทำโดยการออกกฎหมายกำหนดโทษทางอาญา เมื่อพบว่ามีการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่เป็นที่น่าไว้วางใจในฐานะของผู้ประกอบอาชีพเช่นนั้น ดังกรณีในกิจการประกันชีวิตตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 กำหนดให้นักคณิตศาสตร์ประกันภัยผู้ทำคำรับรองรายงานการคำนวณความรับผิดชอบตามกรรมธรรม์ประกันภัย....อันเป็นเท็จ มีโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ³⁰ และในพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 กำหนดโทษแก่ผู้ประเมินวินาศภัยที่ทำรายงานการตรวจสอบและประเมินวินาศภัยอันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ³¹ เป็นต้น

²⁵ พระราชบัญญัติวิชาชีพเภสัชกรรม พ.ศ.2537, มาตรา 23 และมาตรา 27, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 111 ตอนที่ 28 ก (22 ตุลาคม 2544): 1.

²⁶ พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ.2556, มาตรา 23, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 130 ตอนที่ 8 ก (24 มกราคม 2556): 1.

²⁷ พระราชบัญญัติวิศกร พ.ศ.2542, มาตรา 48, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 112 ตอนที่ 120 ก (29 พฤศจิกายน 2542): 1.

²⁸ พระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ.2542, มาตรา 48, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 117 ตอนที่ 10 ก (20 กุมภาพันธ์ 2543): 1.

²⁹ พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2546, มาตรา 45, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 120 ตอนที่ 42 (1 มิถุนายน 2546): 1.

³⁰ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535, มาตรา 114/2.

³¹ พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535, มาตรา 90/2.

ส่วนมาตรการทางแพ่ง โดยทั่วไปเป็นไปตามหลักเรื่องละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์³² หรือมาตราเฉพาะในกฎหมายบางฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กำหนดให้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหาย หากทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สิน ไม่ว่าจะการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม³³

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หากการประกอบอาชีพหรือกิจการใดมีการละเมิดจริยธรรม ซึ่งมีลักษณะร้ายแรงจนถึงขั้นเป็นอันตรายแก่บุคคลหรือสังคมในวงกว้าง รัฐจึงมักใช้มาตรการลงโทษทางกฎหมายมาควบคุม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายควบคู่ไปกับการมีจริยธรรมในการประกอบการ

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่พบเสมอเกี่ยวกับสภาพบังคับทางอาญา คือ อัตราโทษที่ไม่เหมาะสมกับกาลเวลาที่ผ่านไป เช่น ค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีอาจทำให้อัตราโทษปรับไม่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นต้น

ส่วนสภาพบังคับทางปกครอง ในกรณี การพักใช้ใบอนุญาตประกอบการหรือการเพิกถอนใบอนุญาตประกอบการ ก็เป็นเรื่องที่ควรต้องทบทวนด้วยเช่นกัน ในทุกระยะ 10 ปี หลังจากมีการประกาศใช้กฎหมายเช่นเดียวกัน

³² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

³³ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535, มาตรา 96.

5.2 ปัญหาสภาพบังคับโดยมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัย (Co-regulation)

สภาพบังคับโดยมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัย เป็นสภาพบังคับที่นำมาใช้กับการประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพ เช่น วิชาชีพด้านการแพทย์ เป็นต้น ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ซึ่งมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับมาตรการทางวินัยของวิชาชีพ โดยกฎหมายกำหนดให้มืองค์รกำกับดูแลวิชาชีพที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐตามกฎหมาย คือ “แพทยสภา” ซึ่งแพทยสภา มีอำนาจหน้าที่ ควบคุมการประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมให้ถูกต้องตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม³⁴ และให้มีอำนาจรับขึ้นทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ขอเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมพักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม³⁵ รวมถึง สอบสวนลงโทษหากพบว่ามีการประพฤติดิจจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม³⁶

กรณีเหตุที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า สภาพบังคับตามกฎหมายกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นมาตรการ Co-regulation โดยการที่รัฐให้อำนาจแก่สมาคมหรือสภาผู้ประกอบวิชาชีพกำหนดประมวลจริยธรรมในระหว่างมวลสมาชิก หากมีการฝ่าฝืนจริยธรรมแห่งวิชาชีพ สภาผู้ประกอบวิชาชีพมีอำนาจสั่งการลงโทษได้ ตามมาตรการที่มีกฎหมายรองรับไว้จึงเป็นการให้ผู้ประกอบวิชาชีพควบคุมดูแลกันเอง ภายใต้ประมวลจริยธรรมที่พวกเขากำหนดขึ้นมา ประมวลจริยธรรมจึงมีลักษณะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ บริหารจัดการโดยภาคธุรกิจ โดยอยู่ในกรอบของกฎหมายวิชาชีพเหล่านั้นที่รัฐเป็นผู้ตราขึ้น เท่ากับเป็นการควบคุมร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนนั่นเอง นับได้ว่า

³⁴ พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.2525, มาตรา 7 (1), ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย เล่มที่ 89 ตอนที่ 111 (11 สิงหาคม 2525): 1.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 8.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 39.

เป็นมาตรการที่ประสบผลสำเร็จในการรักษามาตรฐานทางจริยธรรมของวิชาชีพต่าง ๆ ได้ โดยภาครัฐเข้าไปมีบทบาทแค่ส่วนเดียว ส่วนที่เหลือเป็นการควบคุมโดยสภาผู้ประกอบอาชีพนั่นเอง (Co-regulation)

นอกจากนี้ ยังมีสภาวิชาชีพอื่นที่มีบทบาทในการกำหนดประมวลจริยธรรม และควบคุมสมาชิกให้ประกอบอาชีพภายใต้ประมวลจริยธรรมดังกล่าวอีก เช่น สภาทนายความ ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 สภาวิชาชีพกายภาพบำบัดตามพระราชบัญญัติวิชาชีพกายภาพบำบัด พ.ศ. 2547 รวมถึงสภาวิชาชีพอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ สภาวิชาชีพการแพทย์แผนไทย สภาวิชาชีพการสัตวแพทย์ สภาวิชาชีพการสาธารณสุขชุมชน สภาวิชาชีพทันตกรรม สภาวิชาชีพเทคนิคการแพทย์ สภาวิชาชีพบัญชี สภาวิชาชีพเภสัชกรรม สภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีบทบาทตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อควบคุมผู้ประกอบอาชีพให้อยู่ภายใต้จริยธรรม และจรรยาบรรณของอาชีวดังกล่าว จึงเป็นมาตรการที่เหมาะสมอย่างยิ่ง

5.3 ปัญหาสภาพบังคับโดยมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation)

สภาพบังคับโดยมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) เป็นมาตรการกำกับดูแลตนเองด้วยความสมัครใจขององค์กรธุรกิจแต่ละองค์กร โดยไม่มีการบังคับของรัฐหรือองค์กรวิชาชีพเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังจะเห็นได้ว่า รูปแบบของประมวลจริยธรรม ประมวลจรรยาบรรณ หรือจรรยาวิชาชีพ ตลอดจนแนวปฏิบัติ หรือแนวทางด้านจริยธรรม หรือวิชาชีพของผู้ประกอบการหรือวิชาชีพ หรือนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการเกิดขึ้นได้จากหลายระดับ หากเป็นระดับที่เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย หรือโดยการกำหนดขององค์กรกำกับดูแลกิจการของเอกชน ดังกรณีธนาคารแห่งประเทศไทย คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือที่สภาวิชาชีพอื่น ๆ ก็มักไม่มีปัญหาในการใช้สภาพบังคับนั้น เนื่องจากมีมาตรการทางกฎหมายมารองรับ แต่หากประมวลจริยธรรม ประมวลจรรยาบรรณ หรือจรรยาวิชาชีพ ตลอดจนแนวปฏิบัติ หรือแนวทางด้านจริยธรรม หรือวิชาชีพนั้นเกิดจากกลุ่มองค์กรส่งเสริมธุรกิจ เช่น สมาคมการค้า หอการค้า สภาอุตสาหกรรม สภาผู้ส่งสินค้าทางเรือ สภาอุตสาหกรรมทางการ

ท่องเที่ยว เป็นต้น ได้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน หรือแนวทางการดำเนินธุรกิจด้วยความสมัครใจของภาคเอกชนด้วยตนเอง อาจมีปัญหาสภาพบังคับหากสมาชิก รายหนึ่งรายใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตาม เนื่องจากโดยสภาพของมาตรการนี้เป็นมาตรการภาคสมัครใจ ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจจึงมีแนวคิดหรือรูปแบบในการสร้างสภาพบังคับหรือมาตรการในเชิงส่งเสริม โดยการผนวกมาตรการทางจริยธรรมกับกลไกการตลาด เช่น กรณีมาตรฐานสินค้า หากสินค้าใดที่ไม่ได้มาตรฐานย่อมส่งผลต่อการแข่งขัน เป็นต้น

สำหรับตัวอย่างของมาตรฐานสินค้าเป็นมาตรการเชิงสมัครใจ (Voluntary Standardization) ที่ผู้ประกอบการเล็งเห็นคุณค่าและคุณประโยชน์ในการผลิตสินค้าที่มีมาตรฐานด้วยความสมัครใจและอยู่ในกลไกของตลาด โดยผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมเลือกซื้อ คัดสรรสินค้าที่มีมาตรฐานสูงเพื่อการบริโภค จึงเกิดสภาวะการแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูง โดยมีภาครัฐกำหนดว่า มาตรฐานที่ยอมรับได้เป็นอย่างไร และผู้ประกอบการมักจะผลิตสินค้าให้สูงกว่ามาตรฐานทั่วไป มีความหมาย 3 ประการ คือ (1) มาตรฐานที่เป็นคุณภาพสินค้า (Quality Standard) (2) มาตรฐานเพื่อความสอดคล้องเหมือนกัน หรือมาตรฐานเดียวกัน (Compatibility Standard) และ (3) มาตรฐานเพื่อการแข่งกัน (Premium Standard) โดยภาคเอกชนจะทำหน้าที่กำกับดูแลมาตรฐานสินค้าในตลาดภายใน โดยระบบการแข่งขันและความใส่ใจของผู้บริโภค โดยเฉพาะในประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการใช้มาตรฐานเชิงสมัครใจ

ปัจจุบันประเทศไทยกับการมีบทบาทของภาครัฐที่ส่งเสริมให้สินค้า หรือการประกอบการมีมาตรฐาน คือ การมีกฎหมายรองรับหลายฉบับด้วยกันดังที่ได้กล่าวแล้ว เช่น พระราชบัญญัติการมาตรฐานแห่งชาติ พ.ศ.2551 กำหนดให้มีคณะกรรมการการมาตรฐานแห่งชาติ ทำหน้าที่ส่งเสริม พัฒนา และดำเนินการด้านการมาตรฐานของประเทศ ทำความตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันด้านการมาตรฐาน และกำหนด

เครื่องหมายมาตรฐานบังคับสำหรับผู้รับใบอนุญาตหรือเครื่องหมายมาตรฐานทั่วไปสำหรับผู้รับใบรับรอง³⁷ หรือการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร โดยพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวกำหนดให้มีคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร ทำหน้าที่ส่งเสริมและตรวจสอบสินค้าเกษตร เพื่อออกใบรับรองมาตรฐานให้แก่สินค้าทั้งมาตรฐานบังคับและมาตรฐานทั่วไป³⁸ ซึ่งมาตรฐานทั่วไป ถือเป็นเรื่องที่ผู้ประกอบการสมัครใจเข้ามารับใบรับรองดังกล่าวเอง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกิจการของตน มาตรการส่งเสริมของภาครัฐในส่วนนี้ กำหนดให้มีบทลงโทษ หากพบว่ามีการทำเลียนแบบเครื่องหมายรับรองอันเป็นเท็จ³⁹ หรือให้สินบนเจ้าหน้าที่ตรวจสอบ เพื่อให้ออกใบรับรองมาตรฐานสินค้าโดยมิชอบ⁴⁰

ส่วนด้านบทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่า มีกลไกในการควบคุมตนเองด้วยความสมัครใจ ได้แก่ กลุ่มกิจการการเงินและการธนาคาร กลุ่มกิจการประกันภัย (ประกันชีวิตและประกันวินาศภัยอื่น ๆ) และกลุ่มกิจการด้านสื่อสารมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ โทรคมนาคม สื่อออนไลน์ หนังสือพิมพ์) ผู้ประกอบวิชาชีพเหล่านี้ แม้จะมีการกำกับดูแลโดยภาครัฐ โดยธนาคารแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่กำกับ

³⁷ พระราชบัญญัติการมาตรฐานแห่งชาติ พ.ศ. 2551, มาตรา 7, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 125 ตอนที่ 42 ก (4 มีนาคม 2551): 43.

³⁸ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551, มาตรา 7, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 125 ตอนที่ 37 ก (22 กุมภาพันธ์ 2551): 1.

³⁹ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551, มาตรา 68 บัญญัติว่า “ผู้ใดเลียนแบบเครื่องหมายรับรองมาตรฐานสำหรับแสดงกับสินค้าเกษตรตามมาตรา 54 เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อว่าเป็นเครื่องหมายเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปีหรือปรับไม่เกินสามแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

⁴⁰ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551, มาตรา 71 บัญญัติว่า “ผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้สินหรือทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ผู้ประกอบการตรวจสอบมาตรฐาน เพื่อให้มีการออกผลการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานโดยมิชอบต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ดูแลกิจการการเงินและการธนาคาร แต่ในบรรดาผู้ประกอบการธุรกิจธนาคารเองก็ได้แสดงออกอย่างชัดเจนถึงการมีมาตรฐานในการประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นด้านเอกสารการเงินต่าง ๆ ด้านความปลอดภัยของการเก็บรักษาเงิน หรือการบริการที่รวดเร็วเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้า และการให้ความร่วมมือกับนโยบายต่าง ๆ ของธนาคารแห่งประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านการดูแลลูกค้าที่มาทำธุรกรรมทางการเงิน ธุรกรรมออนไลน์สินเชื่อ การรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้า ระบบการควบคุมภายใน และความพร้อมของบุคลากรเองก็ตาม

นอกจากนี้ อาจมีการใช้มาตรการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจโดยผ่านทางลูกค้า หรือเงื่อนไขในการทำธุรกรรม เพื่อให้ลูกค้าหรือคู่สัญญาปฏิบัติตามมาตรการในเชิงจริยธรรมหรือการเคารพสิทธิมนุษยชน เช่น ต้องผลิตสินค้าโดยไม่ใช้แรงงานเด็ก หรือมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ได้มาตรฐานไม่เอาเปรียบทางแรงงาน⁴¹ เป็นต้น การส่งเสริมโดยผ่านกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การรักษาสิ่งแวดล้อม หรือการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นอาทิ

ระดับนานาชาติ มีการนำกลไกขององค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์การสหประชาชาติ โดยการนำข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ หรือ UN Global Compact มาเป็นมาตรการการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันร่วมกับแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมองค์กรธุรกิจ⁴² หรือกลไกขององค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ เช่น องค์การอนามัยโลก เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศสมาชิกนำมาตรการต่าง ๆ ไปปฏิบัติในประเทศ ตัวอย่างที่มีบทบาทในประเทศไทย คือกรณีเกณฑ์จริยธรรมการส่งเสริมการขายยา

⁴¹ Andreas Rühmkorf, *Corporate Social Responsibility, Private Law and Global Supply Chains* (Cheltenham UK: Edward Elgar Publishing, 2015), 79 – 83.

⁴² Adefolake O. Adeyeye, *Corporate Social Responsibility of Multinational Corporations in Developing Countries Perspectives on Anti-Corruption* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 197

ซึ่งรับมาจากเกณฑ์จริยธรรมว่าด้วยการส่งเสริมการขายยาขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization - WHO) ในการประชุมสมัชชาอนามัยโลก (มติ WHA 41.17) เป็นต้น⁴³

อย่างไรก็ตาม มาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) อาจมีข้อเสียว่า การสร้างกติการ่วมกันจะเกิดขึ้นภายในกลุ่ม ต้องมีวัฒนธรรมในการรวมกลุ่มเกิดขึ้นเสียก่อน ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกจะไม่มีส่วนสร้าง หรือมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกติกา แม้แต่การกำหนดนั้นเองอาจกลายเป็นเครื่องมือกีดขวางการแข่งขันทางการค้า โดยเฉพาะแก่ผู้ประกอบการขนาดเล็กไปได้ โดยปรากฏว่าไม่ได้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดนัก หรือผู้บริโภคอาจจะไม่เชื่อถือหรือไม่วางตัวเป็นกลาง และที่สำคัญคือในกรณีที่ถูกกฎหมายไม่สนับสนุนหาทางบังคับ การบังคับการตามกติกาก็ไม่บังเกิดผล

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมโลกไร้พรมแดน เกิดปรากฏการณ์ธุรกรรมของกิจกรรมในโลกไซเบอร์ ที่เป็นสื่อโซเชียลทั้งหลาย มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่อาจไม่ครอบคลุมกับการละเมิดทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นซึ่งอาจจะไม่ทันทั่วถึง ถ้าหากผู้ประกอบการผ่านทางโซเชียล ผ่านทางธุรกรรมออนไลน์บางกลุ่มที่ขาดจริยธรรมและไม่คำนึงถึงประมวลจริยธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการที่ดี ก็อาจจำเป็นต้องพึ่งพามาตรการด้านการกำกับตนเองของผู้ประกอบการในระดับข้ามชาติหรือกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่เข้มแข็งต่อไป

6. บทส่งท้าย

เมื่อทำการศึกษาแนวทางการกำกับดูแลองค์กรธุรกิจไม่ว่าจะเป็นการควบคุมโดยการออกกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ (Statutory Regulation) หรือโดยมาตรการกึ่งรัฐ

⁴³ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), “ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา (กพย.),” http://www.thaidrugwatch.org/download/otherprint/ethical_criteria_for_medical_drug_promotion.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2560).

หรือมาตรการทางวินัย (Co-regulation) หรือโดยมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) จึงสรุปได้ดังนี้

1. การใช้สภาพบังคับโดยมาตรการลงโทษทางกฎหมาย (Statutory Regulation) รัฐเข้ามามีบทบาทในการควบคุมการประกอบธุรกิจที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อสาธารณะ ในด้านของกิจการด้านอาหารและยา สาธารณสุข การศึกษาเอกชน การเงิน การธนาคาร พลังงานโทรคมนาคมและโรงงานอุตสาหกรรม แต่พบว่าหลังจากที่กฎหมายประกาศใช้บังคับไปได้สักระยะหนึ่ง บทลงโทษจะเริ่มล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย และภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกันกับการใช้มาตรการลงโทษทางปกครอง ที่ต้องมีการปรับปรุงให้เหมาะกับการกระทำความผิดกฎหมายด้วยเช่นกัน

2. การใช้สภาพบังคับโดยมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัย (Co-regulation) เป็นการที่รัฐให้อำนาจแก่ สภาผู้ประกอบวิชาชีพ ออกกฎเกณฑ์ควบคุมดูแลกันเองภายใต้ประมวลจริยธรรมที่สภาเหล่านั้นกำหนดขึ้นมา รวมไปถึงการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต การสอบสวนลงโทษ หากพบว่าประพฤติผิดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ จึงถือเป็นมาตรการที่ประสบผลสำเร็จโดยมีจริยธรรมหรือจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ เป็นเครื่องมือในการควบคุมการประกอบกิจการ แต่หากเมื่อใดที่พบว่า การควบคุมเริ่มไม่ได้ผลก็จะต้องปรับปรุง โดยนำสภาพบังคับทางกฎหมาย (Statutory Regulation) เข้ามาปรับใช้

3. การใช้สภาพบังคับโดยการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) เป็นมาตรการที่เกิดจากความสมัครใจของผู้ประกอบการเองอย่างแท้จริง โดยมีแนวคิดของการนำนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการมาสนับสนุนในการให้ผู้ประกอบการมีจรรยาบรรณและข้อสัตย์ในการประกอบอาชีพ แต่พบว่าไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมายจึงเป็นเรื่องที่ผู้บริโภคไม่อาจเรียกร้องให้ผู้ประกอบการเกิดความรับผิดชอบต่อสังคมได้

อย่างไรก็ดี ในการนำมาตรการการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) อาจไม่ประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์เนื่องจากเป็นมาตรการเชิงสมัครใจ โดยเฉพาะในด้านจริยธรรม และผู้ประกอบการมิได้ตระหนักถึงความสำคัญของมาตรการในลักษณะเช่นนี้

ข้อเสนอแนะ

1. การใช้สภาพบังคับโดยมาตรการลงโทษทางกฎหมาย(Statutory Regulation) ควรปรับปรุงแก้ไขอัตราโทษทางอาญาเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม หรือเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา กล่าวคือ หลังจากที่ประกาศใช้กฎหมายแล้ว ในทุกรอบระยะเวลาสิบปี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ ควรทำการรวบรวมปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น สถิติของการฝ่าฝืนคุณธรรมจริยธรรม ทางวิชาชีพ การประกอบธุรกิจแต่ละประเภท ทศนคติของสังคม ค่าของเงิน โดยการสำรวจหรือทำวิจัย และนำสรุปผลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ใช้เป็นแนวทางในการเสนอ ให้มีการปรับปรุงกฎหมาย หากพบว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่เป็นกฎหมายที่ล้าสมัยหรือไม่เหมาะสม

ดังนั้น จึงควรที่จะมีการทบทวนมาตรการลงโทษทุกระยะ 10 ปี ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้บังคับกฎหมายแล้ว เพื่อปรับปรุงให้สภาพบังคับเหล่านี้เหมาะสมกับสังคม ในปัจจุบัน

2. การใช้สภาพบังคับโดยมาตรการกึ่งรัฐหรือมาตรการทางวินัย (Co-regulation) แม้จะเป็นมาตรการที่ประสบผลสำเร็จ โดยมีจริยธรรมหรือจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ เป็นเครื่องมือในการควบคุมการประกอบอาชีพ แต่หากเมื่อใดที่พบว่า การควบคุมตรวจสอบ โดยสภาวิชาชีพเริ่มขาดความเคร่งครัดทางด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณ ผลเสียจะเกิด กับผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็จะต้องปรับปรุงโดยนำสภาพบังคับทางกฎหมาย (Statutory Regulation) เข้ามาปรับใช้

3. การใช้สภาพบังคับโดยการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) มีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

3.1 ควรมีการวางระบบการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ให้ชัดเจน ยิ่งขึ้นในโครงสร้างหรือนิยามทางกฎหมาย โดยให้ถือว่า การกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ควรปฏิบัติควบคู่ไปกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ที่ตราขึ้นหรือออกโดยองค์กรของรัฐ (Statutory Regulation) เพื่อเป็นหลักการพื้นฐานประกอบการพิจารณาทางข้อ

กฎหมายในการนำมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) มาใช้ในการกำกับดูแลการประกอบกิจการขององค์กรธุรกิจ

3.2 ควรสนับสนุนการใช้มาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการสำรวจมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ในกฎหมายพบว่า องค์กรกำกับดูแลภาคธุรกิจของรัฐ (Regulators) และองค์กรส่งเสริมของภาคธุรกิจ เช่น สมาคมการค้า หอการค้า สภาอุตสาหกรรม เริ่มมีบทบาทสูงขึ้นในการนำมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) มาใช้ เป็นต้น ซึ่งในระยะแรกอาจต้องพึ่งพาสภาพบังคับจากรัฐบ้าง โดยอาจเป็นมาตรการเชิงลงโทษทั้งทางอาญา ปกครอง หรือทางวินัย วิชาชีพ และมาตรการเชิงส่งเสริม เช่น การสนับสนุนทางการเงิน การลดหย่อนภาษี การส่งเสริมการลงทุน เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่ระดับความร้ายแรงของการละเมิดจริยธรรม

3.3 ควรมีการส่งเสริมให้มีการนำมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) อย่างแท้จริง มาใช้ด้วยความสมัครใจของภาคเอกชนองค์กรธุรกิจเอง โดยการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ภาคเอกชน องค์กรธุรกิจ ถึงประโยชน์ของการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ทำนองเดียวกับพัฒนาการของแนวคิดในประเทศซึ่งประสบผลสำเร็จในการใช้มาตรการนี้ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ได้มีหลักการ “Information and Education” ได้แก่ การให้ข้อมูลและความรู้เพื่อให้เกิดทางเลือกที่ดีกว่า และมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดีในการประกอบกิจการด้วยความสมัครใจ

3.4 ควรมีการส่งเสริมการทำหน้าที่ขององค์กรผู้บริโภคให้ทำหน้าที่เฝ้าระวังสอดส่องการประกอบกิจการของภาคธุรกิจที่ไม่เป็นไปตามจริยธรรมหรือมาตรฐานในการประกอบกิจการ และมีบทบาทในการเสนอแนะแนวทางปรับปรุงมาตรการกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) หรือมาตรการจูงใจของรัฐ หรือมาตรการทางวินัยในการกำกับดูแลการประกอบกิจการหรือการประกอบวิชาชีพ (Co-regulation) ตามระดับความร้ายแรงของการละเมิดจริยธรรม

เอกสารอ้างอิง

“จรรยาบรรณของธนาคารไทยพาณิชย์.” <http://www.scb.co.th/th/about-scb/corporate-governance/code-of-conduct/corporate-code-ofconduct>, (สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2559).

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

พระราชบัญญัติการมาตรฐานแห่งชาติ พ.ศ. 2551.

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528.

พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535.

พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535.

พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551.

พระราชบัญญัติวิชาชีพกายภาพบำบัด พ.ศ. 2547.

พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2540.

พระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2556.

พระราชบัญญัติวิชาชีพการสัตวแพทย์ พ.ศ. 2545.

พระราชบัญญัติวิชาชีพการสาธารณสุขชุมชน พ.ศ. 2556.

พระราชบัญญัติวิชาชีพทันตกรรม พ.ศ. 2537.

พระราชบัญญัติวิชาชีพเทคนิคการแพทย์ พ.ศ. 2547.

พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547.

พระราชบัญญัติวิชาชีพเภสัชกรรม พ.ศ. 2537.

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525.

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525.

พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2556.

พระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.

พระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546.

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. “CSR กับการพัฒนาที่ยั่งยืน.” *วารสารเศรษฐศาสตร์สุโขทัยธรรมมาธิราช* 6, ฉ.2 (2555): 3.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, 2546.

วรารณ วนาพิทักษ์. “กฎหมายและจรรยาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม.” เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เล่ม 2 หน่วยที่ 13 ตอนที่ 13.2. นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมคิด บางโม. *จริยธรรมทางธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: พัฒนวิทย์การพิมพ์, 2549. อ้างถึงใน วรารณ วนาพิทักษ์. “กฎหมายและจรรยาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม.” เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เล่ม 2 หน่วยที่ 13 ตอนที่ 13.2.

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. “เอกสารการสอนวิชากฎหมายแพ่งสัญญา ละเมิด และกฎหมายเปรียบเทียบชั้นสูง.” นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2552.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). “ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา (กพย.).” http://www.thaidrugwatch.org/download/otherprint/ethical_criteria_for_medical_drug_promotion.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2560).

Adefolake O. Adeyeye. *Corporate Social Responsibility of Multinational Corporations in Developing Countries Perspectives on Anti-Corruption*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Andreas Rühmkorf. *Corporate Social Responsibility. Private Law and Global Supply Chains*. Cheltenham UK: Edward Elgar Publishing, 2015.

National Consumer Council. “Models of self-regulation: An overview of models in business and the professions.” http://www.talkingcure.co.uk/articles/ncc_models_self_regulation.pdf (accessed May 25, 2017).

References

“Code of Conduct for Siam Commercial Bank.” <Http://www.scb.co.th/th/about-scb/corporate-governance/code-of-conduct/corporate-code-of-conduct>, (Retrieved 4 July 2016).

Civil and Commercial Code

National Standardization Act, B.E. 2551 (2008).

Lawyers Act, B.E. 2528 (1985).

Life Insurance Act, B.E. 2535 (1992).

Non-life Insurance Act, B.E. 2535 (1992).

Agricultural Standard Act, B.E. 2551 (2008).

Physical Therapy Profession Act, B.E. 2547 (2004).

Nursing and Midwifery Profession Act B.E. 2540 (1997).

Thai Traditional Medical Professions Act, B.E.2556 (2013)

Veterinary Profession Act B.E. 2545 (2002).

Community Public Health Profession Act, B.E. 2556 (2013).

Dental Profession Act, B.E. 2537 (1994).

Medical Technology Profession Act, B.E. 2547 (2004).

Accounting Professions Act, B.E. 2547 (2004).

Pharmaceutical Profession Act, B.E. 2537 (1994).

Medical Profession Act, B.E. 2525 (1982).

Social Work Profession Act, B.E. 2556 (2013).

Engineer Act, B.E. 2542 (1999).

Promotion and Conservation of National Environmental Quality Act, B.E. 2535 (1992).

Architect Act, B.E. 2542 (2000).

Teachers and Educational Personnel Council Act, B.E. 2546 (2003).

Pipat Yodprudikan. "CSR and Sustainable Development." *Sukhothai Thammathirat Open Economic Journal* 6, Volume 2 (2012): 3.

Constitution of the Kingdom of Thailand 2017.

Royal Society. *Dictionary of Royal Society, B.E. 2542 (1999)*. Bangkok: Nanmee Books Publications, 2003.

Waraporn Wanapitak. "Laws and Professional Ethics in Forest Resources and Environment Management." Teaching material for Professional Experience in Forest Resource and Environmental Management class, Vol. 2, Unit 13, Section 13.2 Nonthaburi, Department of Law, Sukhothai Thammathirat Open University.

Somkid Bangmo. *Business Ethics*. Bangkok: Pattanawit Publishing, 2006. Quoted in Waraporn Wanapitak, "Laws and Professional Ethics in Forest Resources and Environment Management." Teaching material for Professional Experience in Forest Resource and Environmental Management Vol. 2, Unit 13, Section 13.2

Faculty of Law Sukhothai Thammathirat Open University. "Teaching material of class of civil law, contract, tort and advanced comparative law." Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press, 2009.

Office of the Health Promotion Foundation (ThaiHealth). “Drug System Monitoring & Development Center (DMD)” [Http://www.thaidrugwatch.org/download/otherprint/ethical_criteria_for_medical_drug_promotion.pdf](http://www.thaidrugwatch.org/download/otherprint/ethical_criteria_for_medical_drug_promotion.pdf). (Retrieved 29 May 2017).